

KORXONALARDA JORIY AKTIVLAR HISOBINI TASHKIL ETISH VA UNING AMALIYOT TAHLILI

Mavlanova Dilrabo

TDIU, Moliyaviy tahlil kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur tezisdá korxonalarda joriy aktivlar hisobini samarali tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Xususan, pul mablag'lari, debitorlik qarzlari, tovar-moddiy zaxiralar va qisqa muddatli moliyaviy investitsiyalar hisobini yuritish tartibi hamda ularni tahlil qilish usullari ko'rib chiqilgan. Amaliyot tahlili asosida joriy aktivlardan foydalanish samaradorlig- ini oshirish, to'lov qobiliyatini mustahkamlash va aylanma mablag'lar aylanish tezligini oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *joriy aktivlar, buxgalteriya hisobi, debitorlik qarzlari, tovar-moddiy zaxiralar, pul mablag'lari, likvidlik, aylanma koeffitsienti, moliyaviy tahlil.*

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar faoliyatining uzluksizligi, moliyaviy barqarorligi va raqo- batbardoshligi ko'p jihatdan joriy aktivlarni boshqarish darajasiga bog'liq. Joriy aktivlar ishlab chiqarish va muomala jarayonida doimiy harakatda bo'lib, ular korxonaning qisqa muddatli ma- jburiyatlarini qoplash imkoniyatini belgilaydi. Shu sababli joriy aktivlar hisobini to'g'ri tashkil etish va ularning amaliy holatini muntazam tahlil qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Joriy aktivlar hisobining mazmuni

Joriy aktivlar tarkibiga odatda quyidagilar kiradi:

- pul mablag'lari va ularning ekvivalentlari;
- qisqa muddatli debitorlik qarzlari;
- tovar-moddiy zaxiralar;
- tugallanmagan ishlab chiqarish;
- kelgusi davr xarajatlari va boshqa joriy aktivlar.

Mazkur aktivlar hisobini tashkil etishda ularning kelib tushishi, ichki harakati, sarflanishi va hisobotda aks ettirilishi to'liq hujjatlashtirilishi zarur. Buxgalteriya hisobining asosiy vazifasi — joriy aktivlar mavjudligi va harakatiga oid ishonchli hamda o'z vaqtida axborot shakllantirishdan iborat.

Korxonalarda joriy aktivlar hisobini tashkil etish

Joriy aktivlar hisobini samarali tashkil etish uchun quyidagi yo'nalishlarga alohida e'tibor qaratiladi:

Hisob siyosatini shakllantirish. Tovar-moddiy zaxiralarni baholash usuli, debitorlik qar-zlarini tan olish tartibi, inventarizatsiya muddatlari va ichki nazorat qoidalari hisob siyosatida aniq belgilanishi lozim.

Birlamchi hujjatlar aylanishini yo'lga qo'yish. Kirim-chiqim orderlari, schyot-fakturalar, dalolatnomalar va ombor hisobi hujjatlari o'z vaqtida rasmiylashtirilishi zarur.

Ichki nazorat tizimini kuchaytirish. Ombor, kassa va hisob-kitob operatsiyalarini muntazam tekshirish aktivlarning talon-toroj qilinishi yoki samarasiz ishlatilishining oldini oladi.

Analitik hisobni yuritish. Har bir kontragent, material turi va javobgar shaxs kesimida analitik hisob yuritilishi boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim ahamiyatga ega.

Amaliyot tahlili

Korxonada joriy aktivlarni tahlil qilishda ularning tarkibi, dinamikasi va aylanish ko'rsatkichlari o'rganiladi. Amaliy tahlil quyidagi asosiy yo'nalishlarni qamrab oladi:

Birinchidan, joriy aktivlarning umumiy hajmidagi ulushi aniqlanadi. Agar zaxiralar ulushi had- dan tashqari yuqori bo'lsa, bu mablag'larning omborda ortiqcha band bo'lib qolganini anglatishi mumkin.

Ikkinchidan, debitorlik qarzlarning holati baholanadi. Ularning o'sib borishi korxonaning pul oqimiga salbiy ta'sir ko'rsatadi hamda to'lov intizomi bilan bog'liq muammolar mavjudligini bildiradi.

Uchinchidan, likvidlik ko'rsatkichlari tahlil qilinadi. Joriy likvidlik koeffitsienti, tezkor likvidlik va mutlaq likvidlik ko'rsatkichlari korxonaning qisqa muddatli majburiyatlarni qoplash darajasini baholash imkonini beradi.

To'rtinchidan, aylanma mablag'lar aylanish tezligi aniqlanadi. Aylanishning sekinlashuvi ishlab chiqarish va sotish jarayonida mablag'lar samaradorligining pasayganidan dalolat beradi.

Amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, ayrim korxonalarda ombor hisobi bilan buxgalteriya ma'lumotlari o'rtasida tafovutlar uchraydi, muddati o'tgan debitorlik qarzlari ulushi ortib boradi va pul oqimlarini rejalashtirish sust yo'lga qo'yiladi. Bu holatlar joriy aktivlardan foydalanish samaradorligini pasaytiradi.

Taklif va tavsiyalar

Joriy aktivlar hisobini takomillashtirish va amaliyot samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

- debitorlik qarzlarni undirish bo'yicha aniq monitoring tizimini joriy etish;
- tovar-moddiy zaxiralar me'yorini belgilash va ortiqcha zaxiralarni kamaytirish;

- raqamli buxgalteriya dasturlaridan keng foydalanish orqali operativ nazoratni kuchaytirish;
- inventarizatsiyani muntazam o'tkazish va ichki audit mexanizmlarini rivojlantirish;
- pul oqimlarini qisqa muddatli rejalashtirish asosida likvidlikni boshqarish.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, korxonalarda joriy aktivlar hisobini to'g'ri tashkil etish nafaqat buxgalteriya axborotining ishonchliligini ta'minlaydi, balki korxonada moliyaviy holatini mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Joriy aktivlarning tarkibi va aylanishini muntazam tahlil qilish orqali resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, to'lov qobiliyatini yaxshilash va boshqaruv qarorlarining sifatini oshirish mumkin. Shuning uchun joriy aktivlar hisobi va uning amaliyot tahlili korxonada boshqaruvining muhim tarkibiy qismi sifatida qaralishi lozim.